

SV. ŠTEFAN V ZANIGRADU OB DESETLETNICI ŽEGNANJA KONJ. POPRAVKI IN DOPOLNITVE

MOJCA RAVNIK

Prispevek je dodatek k članku o Sv. Štefanu v Zanigradu, ki ga je avtorica objavila v Traditiones 33/1 [Ravnik 2004]. Potem ko se je, že po oddaji članka v tisk, ponovno udeležila praznovanja sv. Štefana, je spoznala, da je v omenjenem članku premalo osvetlila pomen Konjeniškega društva Stena. V nadaljevanju raziskave je ugotovila, da je društvo po nastanku, članstvu in delovanju povezano s starim kulturnim izročilom Zanigrada in kontinuiteto praznovanja sv. Štefana. Gre za izredno zanimiv splet starega vaškega duhovnega in družbenega izročila z novim dogajanjem, ki kljub spremenjenemu videzu še vedno, tako kot nekoč, obnavlja medčloveške vezi in skupnost.

Ključne besede: konjereja, društvo, letne šege, štefanovo, krajevna identiteta, sorodstvo, vaška skupnost, Zanigrad, slovenska Istra.

This text is an appendix to the article on St. Stephen's Day celebrations in Zanigrad, published by the author in Traditiones 33 (1) [Ravnik 2004]. After the article had been submitted for print she has, once again, attended the annual celebration and realized that insufficient emphasis had been given to the Stena Equestrian Society. Additional field research showed that the origin, membership structure, and activities of this society are strongly connected with the traditional culture of Zanigrad, therefore representing a continuation of St. Stephen's Day celebrations from the past. It is a fascinating mixture of the old village spiritual and social traditions with the new that, despite outwardly changed and modified, still continue to renew the ties between individuals and the community.

Keywords: horse breeding, equestrian society, ritual year, St. Stephen's day, local identity, kinship, local community; Zanigrad, Slovenian Istria.

V lanskih *Traditiones* je izšel članek o Sv. Štefanu v Zanigradu [Ravnik 2004], ki sem ga oddala v tisk leta 2004, nekaj mesecev pred štefanovim, ko so v Zanigradu desetič žegnali konje. Udeležila sem se tudi tega praznovanja in spoznala, da sem v omenjenem članku nekatere stvari premalo osvetlila ali celo spregledala. Prepozno je bilo, da bi dopolnila vnesla v članek. Pozneje sem od domačinov izvedela še več podatkov, predvsem o Konjeniškem društvu Stena. Popravkom in dopolnilom je namenjen pričujoči zapis. Pripombe mi je poslal tudi kustos arheolog Matej Župančič iz Pokrajinskega muzeja Koper.¹ Vsem se iskreno zahvaljujem.

¹ Matej Župančič je opozoril na nekatere netočnosti (npr., da se pravilno piše Črni Kal in ne Črni kal, kraški rob in ne Kraški rob; da je Grad v steni v višini Zanigrada, ne pa nad njim) in mnoga pomembna odprta vprašanja, npr. o tradicionalnem pomenu sv. Štefana v Istri, o ekonomski osnovi Zanigrada, o naročniku cerkvice in fresk, o obsegu k.o. Zanigrad itn. Menil je tudi, da sem neustrezno opredelila cerkveno sv. Štefana kot romansko oz. da sem neustrezno povzela Zadnikarjeve ugotovitve. Na ta vprašanja ne poznam odgovorov, potrebne bodo še mnoge raziskave. V članku sem tudi navedla Župančičev sestavek v zborniku *Kraški rob in Bržanija* in njegovo omembo novčne najdbe iz začetka 15. stoletja,

Na jubilejnem *žegnanju* se je pokazala vloga Konjeniškega društva Stena, ki sem ga v omenjenem članku prezrla. Pomen skupine domačinov in njihovih prijateljev, ljubiteljev konj in narave, ki vse od leta 1995 pripravljajo *žegnanje* konj v Zanigradu, sem sicer poudarila, nisem pa omenila njihovega Konjeniškega društva. Vendar pa je o njem treba spregovoriti, čeprav ali prav zato, ker je zelo neuradno in ker so za njegov obstoj bistvene prav neformalne vezi med člani. Po nastanku, članstvu in delovanju je namreč to društvo povezano s starim kulturnim izročilom Zanigrada in praznovanjem sv. Štefana [prim. Ravnik 1996], ne glede na to, da po starem *žegnanja* konj tu niso poznali.

Do pobude za ustanovitev društva je prišlo nekaj let po prvem žegnanju leta 1995, ko je bilo vsako leto več konj in obiskovalcev in je bilo s prireditvijo vse več dela. Nekaj domačinov, najbolj zavzetih za nadaljevanje praznika in za *žegnanje*, je naredilo vse potrebno. Vsako leto so počistili prostor, pokosili so in pripravili priveze za konje, skuhalo so, na prireditvi stregli hrano, pripravili krmo in vodo za konje, skrbeli za varnost, po koncu pa še vse pospravili. Spoznali so, da bi bilo dobro ustanoviti društvo, da bi morda vso stvar lažje pripravljali tudi v prihodnje.

Konjeniško društvo Stena je bilo ustanovljeno leta 2000, ustanovitelji so bili Boris Švab iz Hrastovelj, prvi lastnik konja na tem območju, Mavricij Kocjančič iz vasi Podpeč, edini kmet pod kraškim robom in zgornji Rižanski dolini (onadva sta prva žegnala konja leta 1995) in Monika Jurman iz Manžana, ki izhaja iz družine ljubiteljev konj in je predsednica društva. Članov je okrog 25, prihajajo iz kroga krajev od Sečovelj do Kozine, en član je iz Jelovic na Hrvaškem. Le eden od članov je po rodu iz Zanigrada, njegova *nona* se je primožila v Hrastovlje, in prav ta je prvi imel konja in je prijatelju s Podpeči predlagal, da sta na sv. Štefana leta 1995 prijahala k cerkvi in rekla gospodu, da sta prišla *žegnati* konja.

Nekaj družin je včlanjenih z vsemi svojimi člani. Imajo majice, telovnike, kape z znakom in napisom Konjeniškega društva. V društvu vlada prijateljsko vzdušje, saj se večina članov, domačinov bližnjih vasi, sošolcev in znancev, že dolgo pozna. Večkrat gredo skupaj tudi na druge prireditve, npr. na *žegnanje* konj za sv. Jurija na Socerbu, z družinami se odpravijo za 1. maj v Rakitovec in na srečanje konjenikov na Slavniku. S seboj nesejo hrano, da ostanejo dva dni, prespijo v seniku. Sestanek imajo, kadar se je treba kaj dogovoriti, a to je vedno tudi družabno srečanje.

Najpomembnejši dogodek za društvo pa je *žegnanje* konj v Zanigradu, saj se je s tem vse začelo.

Novembra začnejo pripravljati prostor. Pokosijo travo, počistijo poti, uredijo priveze, tako da pred božičem nimajo preveč dela. Dan ali dva prej gredo samo pogledat, ali je vse v redu. Za konje pripravijo seno, malo ovsu in vodo, da jih pred *žegnanjem* nahranijo in napojijo. Prostor za konje obdajo z vrvo z zastavicami, da gledalci ne bi prišli preblizu. Odkar ne kuhajo in ne strežejo več sami, je skrb za hrano in pijačo prevzel gostinec iz Hrastovelj,

o kateri poroča Degrassi [1933: 382–383], a je potrebno dodati, da je ob tem tudi zapisal, da *najdbo lahko povežemo z dogajanjem ob gradnji ali poslikavi gotske cerkve v Zanigradu* [Župančič 1990: 24].

Člani Konjeniškega društva
Stena, Hrastovlje 2004
[foto: M. Ravnik].

ki postavi šotor. Gasilci iz Dola so se sami ponudili, da pomagajo urediti promet. Občina pa prispeva k poplačilu dela stroškov za prireditve.

Konjeniki se ob prihodu prijavijo, plačajo prijavnino in prejmejo blokec za obrok hrane. Seznam, na katerem so zaporedne številke, imena gospodarjev, konj, griv in repov (za živali, ki ne pridejo, prinesejo pramen iz grive ali repa), dajo duhovniku, da jih po vrsti kliče in blagoslavlja. V zadnjih letih je število prijavljenih nihalo, odvisno od vremena, približno med 18 in 40. Pridejo iz vasi pod kraškim robom in iz Rižanske doline, s širšega območja Koprškega od Šmarij do Socerba, iz Rakitovca, Sečovelj, Brkinov. Leta 2002 so v *Primorskih novicah* poročali, da so najdaljšo pot opravili člani kluba Medljan iz Cetor nad Izolo, ki so v petih urah opravili 48 km lahke ježe [Grča 2002]. Domači župnik poskrbi za ozvočenje, duhovnik po mikrofону kliče s seznama. Zadnji leti je dajal tudi sol za konje, gospodarji jo dajo živalim drugo jutro.

Gostinec postavi šotor, prodaja hrano in pijačo in pogosti konjenike, godce in gasilce.

Kovač, ki je častni član društva in ki hodi podkovat konje k gospodarjem na dom, tudi pride v Zanigrad in po *žegnanju* podkuje konja, tako da obiskovalci, predvsem otroci, vidijo, kako se to dela.

Naslednji dan po prireditvi gredo tisti, ki imajo čas, ki nimajo službe, pospraviti in odpeljati smeti. Po statutu je vsak član dolžan opraviti 25 ur dela letno, vendar tega ne jemljejo strogo uradno; če danes nekdo naredi več, bo drugi več naredil drugič. Poleg čiščenja Zanigrada čistijo tudi poti od Kavaličev do Podgorij, Rakitovca, Brežca, po katerih jezdijo konjeniki. Po opravljenem delu se vedno zadržijo skupaj ob hrani in pijači. *Eden prinese klobase, drugi kruh, eden vino, drugi sir, napravimo piknik kot lepa familijica.*

Žegnanje na sv. Štefana 2004 je bilo jubilejno, čeprav se ga je zaradi izredno slabega vremena udeležilo manj konj, konjenikov in obiskovalcev kot prejšnja leta. Pomen mu je dala že navzočnost koprškega pomožnega škofa Jurija Bizjaka, ki je najprej maševal, po

maši pa so ga s *sulkyjem*, vozom na dveh kolesih, popeljali na travnik, kjer je blagoslavljal konje. Na koncu pa je prireditev obiskal tudi koprski župan Boris Popovič.

Ob strani prireditvenega prostora so bili razstavljeni deli konjske oprave, sedlo, podsedelnica, uzda, fotografije dogodkov v preteklih letih in prapor Konjeniškega društva Stena. Na prodaj so bile spominske majice z napisom in vrečke blagoslovljene soli (iz Sečoveljskih solin), v košari sta jo nesli blagoslovit deklici, ki sta tudi članici Konjeniškega društva. Vrečke z društvenim žigom so sešile in pripravile ženske v društvu, župnik pa jim je privezal še sličici kipca in cerkve sv. Štefana. Po *žegnanju* je Konjeniško društvo podelilo priznanja in obdarilo ustanovitelje, zaslužne člane in domačine, ki so bili pomembni za praznovanje že prej, po starem, in ki še vedno pomagajo in sodelujejo.

Tako kakor vsako leto so tudi tokrat župnika povabili na kosilo k *Tapcu*, še prej je blagoslovil njihovo hišo. Ob koncu svojega obiska je prišel k *Tapcu* tudi župan Popovič.

Zaradi izredno slabega vremena ni bilo mogoče, da bi ljudje po *žegnanju* ostali in uživali v druženju, ob hrani, pijači in glasbi, kakor je bilo to v zadnjih letih ob lepem vremenu. Večina udeležencev se je razšla takoj po končanem *žegnanju* konj. Ostali so le domačini z godci, letos jih je bilo dvanajst, in nadaljevali praznovanje v gostoljubni *Tapčevi* hiši.

*Tapčeva hiša*² s *korto* je torej v praznovanju še vedno pomembna in ne drži povsem, da *ne more biti več osrednje prizorišče, saj se med potomci starih lastnikov ni moglo nadaljevati gostiteljsko izročilo* [Ravnik 2004: 109], in da *v Tapčevi hiši tudi nihče ne more več tako kot nekdaj pripraviti praznovanja, kakršno je bilo še v devetdesetih letih* [Ravnik 2004: 111].

Odkar so leta 1995 na praznovanje povabili prva konjenika (takrat sta konja počakala v *štali* pri sosedu *Hrnetu*, Andreju Bucaju, edinemu prebivalcu v vasi), je bila hiša vedno odprta tudi za udeležence konjenike, seveda tiste, ki sodijo v krog domačinov in prijateljev. Vendar se ti pri njih niso dosti zadrževali. Bolj ko je postajalo *žegnanje* množično, bolj se je dogajanje širilo po prizorišču: gostinec je postavil šotor, glasba je zunaj, prireditelji pa morajo skrbeti, da vse v redu poteka. Njen pomen za domačine zato vsako leto ni tako očiten, kakor je bil ponovno v izrednih vremenskih okoliščinah leta 2004, ko so domačini spet praznovali v njej.

Dokler so ljudje še živeli v Zanigradu, so po maši praznovali vsak s svojim obiski v svoji hiši; ko se je vas izpraznila, je postala družabno središče praznovanja *Tapčeva* hiša; potem ko so ljubitelji konj začeli z *žegnanjem* konj, se je množično obiskano dogajanje razširilo še na prostrani travnik pred vasjo. Cerkev sv. Štefana, *Tapčeva* hiša in vaški travnik so prizorišča praznovanja. In kakor sem skušala predstaviti v omenjenem članku, gre za izredno zanimiv splet starega vaškega duhovnega in družbenega izročila z novim dogajanjem, ki kljub spremenjenemu videzu še vedno, tako kot nekoč, obnavlja medčloveške vezi in skupnost.

² V omenjenem članku sem napačno zapisala, da sta bila lastnika Tapčeve hiše *bratranec iz Prad in sestrična iz Trsta* [Ravnik 2004:107], kajti bila sta brat in sestra. Njunih zaslug za neprekinjeno praznovanje Sv. Štefana v Zanigradu sem se vedno zavedala, zato mi je toliko bolj žal za neljubo pomoto.

LITERATURA

Degrassi, Attilio

1933 Tesoretto di monete medioevali scoperto nel territorio comunale di Villa Decani. *Atti e Memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria* [Poreč] 45: 382–383.

Grča, Dušan

2002 Praznik, ki pridobiva veljavo. *Delo*, 28. 12. 2002: 6.

Ravnik, Mojca

1996 *Bratje, sestre, strniči, zermani. Družina in sorodstvo v vaseh v Slovenski Istri*. Ljubljana: ZRC SAZU; Koper: Lipa.

2004 Sv. Štefan v Zanigradu, praznik sorodstva, vasi in soške. *Traditiones* 33 (1): 97–115.

Župančič, Matej

1990 Arheološka podoba Brega s Kraškim robom. V: Žitko, S. (idr.), *Kraški rob in Bržanija. Zbornik ob 500-letnici fresk v Hrastovljah*. Koper: Skupščina občine Koper: 19–26.

Doc. dr. Mojca Ravnik

Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU, Novi trg 2, 1000 Ljubljana
mojcara@zrc-sazu.si

